

ŽIVA TRADICIJA

EDMOND JABÈS

Knjiga vprašanj

Odlomki

Ti si tisti, ki pišeš in si zapisan.

Na pragu knjige

*Označi z rdečim trakom prvo stran
knjige, kajti na začetku je rana nevidna.*

Reb Alcé

2

— Kaj se dogaja za temi vrati?

— Neka knjiga je na tem, da bo oblistana.

— Kakšna je zgodba te knjige?

— Uzaveščenje nekega krika.

— Toda videl sem vstopiti rabije.

— Prihajajo v majhnih skupinah, da bi o svojih premišljevanjih obvestili pooblašcene bralce.

— So prebrali knjigo?

— Pravkar jo berejo.

- Bodo vnaprej posredovali zavoljo užitka?
- Slutili so to knjigo. Pripravili so se, da bi se z njo soočili.
- Ali poznajo osebe?
- Poznajo naše mučenike.
- Kje se nahaja knjiga?
- V knjigi.
- Kdo si pa ti?
- Varuh knjige.
- Od kod prihajaš?
- Zablodil sem.
- Je Yukel tvoj prijatelj?
- Podoben sem mu.
- Kakšna je tvoja usoda?
- Odpreti knjigo.
- Si tudi ti v knjigi?
- Moje mesto je na pragu.
- Kaj si se skušal naučiti?

— Včasih se ustavim na poti izvirov in sprašujem znamenja, svet svojih prednikov.

— Temeljito preiskuješ ponovno odkrite besede.

— Noči in jutra zlogov, ki mi pripadajo, da.

— Zgrešil si pot.

— Hodim že dva tisoč let.

— Težko ti sledim.

— Pogosto sem skušal zapustiti celo samega sebe.

— Sva v bližini pripovedi?

— Že tolikokrat so pripovedovali mojo zgodbo.

— Kakšna je tvoja zgodba?

— Pravzaprav je najina, pač v tolikšni meri, kolikor je odsotna.

— Slabo te razumem.

— Besede me trgajo narazen.

— Kje si?

— V besedah.

— Kakšna je tvoja resnica?

— Taka, da me raztrga.

- In tvoja rešitev?
- Pozaba lastnih besed.
- Lahko vstopim? Se že mrači.
- Stenj gori v sleherni besedi.
- Lahko vstopim? Mrači se okoli moje duše.
- Tudi okoli mene je vse črno.
- Kaj lahko storiš zame?
- Tvoj delež sreče je v tebi samem.
- Pisava, ki je sama sebi namen, izraža zgolj prezir.
- Človek je vez in prostor pisava.
- Sovražim tisto, kar je izgovorjeno, kjer me ni več.
- Ti spreminjaš prihodnost, brž ko je prevedena. Ostaja ti le tvoj jaz brez sebe samega.
- Pripravil si me do tega, da nasprotujem samemu sebi. Nikoli ne bom zmagal v tem boju.
- Poraz je dogovorjena cena.
- Ti si Žid, in kot tak se tudi izražaš.
- Štiri črke, ki označujejo moje poreklo, so tvoji štirje prsti. Razpolagaš s palcem, da me zdrobiš.

— Ti si Žid, in kot tak se tudi izražaš. Toda mene zebe. Mrači se. Pusti me vstopiti v hišo.

— Svetilka je na moji mizi, hiša je pa v knjigi.

— Končno bom prebival v hiši.

— Sledil boš knjigi, v kateri je sleherna stran prepad, kjer perutnica sveti z imenom.

3

»V morju ni stopnic, kakor v bolečini ni stopenj.«

Reb Youré

»Ko se svet z besedami izlušči iz spanca, za sleherno starost knjige zarja razpara oblike, ki vzniknejo.«

Reb Tal

»Videnje je potovanje čez ogledala.

Na koncu je noč poslednje zvezde.«

Reb Elar

»Obstaja Božja Knjiga, skoz katero Bog sprašuje samega sebe, in obstaja knjiga človeka, ki ima enako postavo kakor tista, ki je od Boga.«

Reb Rida

»Zadošča le trenutek, da se zavemo celotnega stoletja.«

Reb Relat

»Moja knjiga ima sedem dni in sedem noči, ki so pomnoženi s številom let, kolikor je bilo potrebno, da bi se odvil svet.«

Reb Aloum

»Knjiga ima starost vode in ognja.«

Reb Rafan

In ti boš v knjigi

Ko sem, kot otrok, prvič zapisal

svoje ime, sem se zavedel, da začenjam knjigo.

Reb Stein

1

(»Kaj je svetloba?« je eden izmed učencev vprašal Reb Abbanija.

— V knjigi, je odgovoril Reb Abbani, so veliki beli parki, ki si jih niti malo ne predstavljajo in ki jih strašijo besede v dvojicah, z izjemo ene same, ki nosi ime Gospodovo. Svetloba je v zanosu njihovih ljubezenskih želja.

»Poglej, kako čudovit je podvig pripovedovalca, ki jih je pripeljal iz take daljave za srečo naših oči.«

In Reb Hati: »Listi knjige so vrata, skozi katera stopajo besede, ki jih žene nestrpnost, da bi se ponovno razvrstile in našle svojo prozornost na koncu prepotovanega dela.«

»Spomin besed je s črnilom zasidran za papir.«

»Svetloba je v njihovi odsotnosti, ki jo bereš.«)

Ob uri, ko se človeške oči dvignejo proti nebu, kjer si znanost kroji najlepši delež, bogatejši celo od domišljije — in so vse skrivnosti vsemirja ognjeni popki, ki se bodo kmalu odprli — mar v svojem izgnanstvu vem, kaj me je gnalo nazaj, skozi solze in čas, vse do izvirov puščave, kjer so se moji predniki izpostavljali tveganju? Nič, po vsej verjetnosti, na pragu odprte strani, razen te ponovno odkrite rane rodu, izhajajočega iz knjige, katere red in nered določata pota, polna trpljenja; nič razen te bolečine, katere preteklost in trajanje se mešata s preteklostjo in trajanjem pisave.

Beseda je zvezana z besedo in nikoli s človekom, Žid pa je zvezan s svojim židovskim svetom. Beseda nosi težo sleherne svojih črk, Izraelit pa, vse od svoje prve zarje naprej, težo svojega obraza.

Voda omejuje oaze. Od drevesa do drevesa se razstira vsa žeja zemlje.

— Jaz sem beseda, je lepega dne Reb Josué rekel nekemu rabiju, ki ga je prišel obiskat, ti se pa pretvarjaš, da si me prepoznal po mojem obrazu; bil je ogorčen, da je bil identificiran kot človek, navdihnjen s potezami svojega obraza.

Ponoči je mesto pročelje, izpraznjeno svoje vsebine.

Zadoščala je kopica grafitov na nekem zidu, da bi se spomini, ki so spali v mojih rokah, polastili mojega peresa. In da bi prsti obvladali pogled.

Roman o Sari in Yukelu, skozi različne dialoge in meditacije, pripisane imaginarnim rabijem, predstavlja pripoved o ljubezni, ki so jo uničili ljudje in besede. Ima velikost knjige in grenko trdovratnost blodečega vprašanja.

(»Duša je svetlobni trenutek, ki ga prva beseda lahko pripravi do eksplozije; torej smo podobni vsemirju s svojimi tisoči zvezd na koži, ki jih razlikujemo od gostote njihovega sevanja, kakor razlikujemo zvezdo od svetlobne moči njenih priznanj.«

Reb Aber

»Razdalja je svetloba tako dolgo, dokler meniš, da ni mejá.«

»Torej smo mi sami razdalja.«

Reb Mirshak)

5

(»Če smo bili ustvarjeni zato, da bi zdržali enako trpljenje in da bi bili zaobljubljeni enaki, usklajeni smrti, čemu smo potem bili obdarjeni z ustnicami, čemu oči in glas, čemu duša in od nje različen jezik?«

Reb Midrasch)

Biti v knjigi. Nastopati v knjigi vprašanj in ji pripadati; nositi odgovornost besede ali stavka, kitice ali poglavja.

Biti zmožen razglasiti: »Sem v knjigi. Knjiga je moje vsemirje, moja dežela, moja streha in moja skrivnost. Knjiga je moje dihanje in moj oddih.«

Vstanem s stranjo, ki se obrne, in ležem s stranjo, ki se spusti. Biti zmožen odgovoriti: »Sem iz rodu besed, iz katerih gradijo bivališča,« zelo dobro vedoč, da je tudi ta odgovor le vprašanje in da je tudi to bivališče nenehno ogroženo.

Priklical bom knjigo in izzval vprašanja.

Če Bog obstaja, potem obstaja zato, ker je v knjigi; če modreci, svetniki in preroki obstajajo, če učeni možje in pesniki obstajajo, če ljudje in žuželke obstajajo, potem obstajajo zato, ker je njihova imena možno najti v knjigi. Svet obstaja zato, ker obstaja knjiga; kajti obstajati pomeni rasti s knjigo.

Knjiga je delo knjige. Je sonce, ki poraja morje, je morje, ki razkriva zemljo, je zemlja, ki kleše človeka; drugače bi sonce, morje, zemlja in človek bili svetlobno žarišče brez predmeta, voda, ki se giblje brez odhodov in vrnitev, bohotnost peska brez navzočnosti, čakanje mesa in duha brez bližine, brez odgovarjajočega, brez dvojnikov in nasprotij.

Vечnost ubere trenutek z besedo.

Knjiga razmnožuje knjigo.

Yukel, ti si se od nekdanj slabo počutil v svoji koži, nikoli nisi bil *tam*, temveč *drugje*; pred ali za samim seboj, kakor zima glede na jesen, kot poletje glede na pomlad; v preteklosti ali v prihodnosti, kakor zlogi, katerih prehod iz noči v dan je tako bliskovit, da se pomešajo z gibanjem peresa.

Zate sedanjost predstavlja prehod, ki je prehiter, da bi ga lahko ujel. Kar ostane od prehoda peresa, je beseda z vejami zelenega ali že mrtvega listja, beseda, projicirana v prihodnost, da bi jo prevedla.

Ti bereš prihodnost, ti daješ brati prihodnost, čeprav te včeraj še ni bilo in te jutri ne bo več.

In vendar si se poskušal vtisniti v sedanjost, biti ta enkratni trenutek, ko pero razpolaga z besedo, ki bo preživela.

Poskusil si.

Ne moreš izreči tistega, kar želijo tvoji koraki, tistega, kamor te peljejo. Nikoli ni mogoče prav dobro vedeti, kje se začneja in kje končuje pustolovščina; in vendar se začne na določenem kraju in konča nekje drugje, dlje stran, na natančno določenem mestu;

ob določeni uri določenega dne.

Yukel, prečkal si sanje in čas. Za tiste, ki te vidijo — toda oni te ne vidijo; le jaz te vidim — si oblika, ki se premika v megli.

Kdo si zdaj, Yukel?

In kdo boš?

»Ti« si včasih »Jaz«.

Rečem »Jaz«, in vendar jaz nisem »Jaz« sem ti in ti boš umrl. Ti si izpraznjen. Odslej bom sam.

(Ste kdaj videli slepe noge; slepe roke, slep vrat?)

Ste videli slepe ustnice? To so ustnice sprehajalca nočoj, na poslednji večer ob koncu življenja.

Sem bil pogled, ki ti manjka, Yukel; pogled tvojega stopala na tlaku, tvojih rok v objemu, tvojega grla v žeji; pogled tvojih ustnic v poljubo in besedi?

»Jaz« sem ti. Ti boš umrl in jaz bom sam.)

(...)

7

KOMENTARJI RABIJEV ABA, TENA, ZAMA, ELARJA, DABERJA, ELATIJA IN YUKELOVE DRUGE BESEDE

»Ne zanemarjaj odmeva; kajti živiš odmev.«

Reb Prato

Komentarji Reba Aba:

»Pisateljstvo življenje prejema svoj smisel skozi tisto, kar izreka, piše in kar je mogoče prenašati s kolena na koleno.

In tisto, kar ostane, je včasih sežeto v en sam stavek, v en sam stih.

In tam je resnica.

Toda kakšna resnica?

Če iz celotnega dela preživita le en sam stavek ali stih, ni avtor tisti, ki ju obdari s to posebno možnostjo in rovaš drugih, temveč bralec.

In tu je laž.

Pisatelj izbriše samega sebe pred delom in delo je podvrženo bralcu.

Resnica je torej v času, to absurdno in plodno iskanje laži, ki jo plačujemo s solzami in krvjo.«

(»Kako naj tebi, ki verjameš, da obstajam,

izpovem, kar vem,

z besedami, katerih pomenjanje

je mnogostransko;

z besedami, ki se kakor jaz spreminjajo,

ko jih gledamo,

katerih glas je tuj?

Kako naj izpovem,

da me ni,

da pa se v sleherni besedi
 vidim,
 slišim,
 razumem,
 tebi, katerega obnovljena
 stvarnost
 je stvarnost svetlobe,
 ki se skozi
 svet zave sveta,
 medtem ko te izgublja,
 ki pa odgovarja
 izposojenemu
 lastnemu imenu?
 Kako naj pokažem, kar sem ustvaril
 zunaj samega sebe,
 list za listom,
 kjer je sleherna sled mojega prehoda
 izbrisana
 z dvomom?
 Komu so se prikazale te podobe,
 ki jih darujem?
 Zahtevam, navsezadnje, kar mi gre.
 Kako naj dokažem svojo nedolžnost,
 ko pa je orel odletel iz mojih rok,
 da bi osvojil nebo,
 ki me pritiska?
 Umiram od napuha na meji
 svojih moči.
 Tisto, kar čakam, je čedalje bolj oddaljeno.
 Kako naj te povežem
 s svojo pustolovščino,
 če je prav ona dokaz moje samote
 in poti?»

Komentarji Reba Tena:

»Moja pot je imela svoje velike trenutke,
 svoje udarce in svoje bolečine.
 Moja pot ima svoje vrhove in svoje globinske valove,
 svoj pesek in svoje nebo.
 Moja ali tvoja pot.«

(»Ne vem,
 ali so te naučili,
 da je zemlja okrogla
 kakor žaja,
 da je, v vrvenju zaljubljenih senc
 ob približevanju svetlobe,
 jezik pesnikov,

jezik vodnjakov in stoletij
 suh,
 raskav in suh,
 tolikokrat uporabljen in vzdrževan,
 tako dolgo izpostavljen zraku,
 hrupu
 in svoji lastni besedi,
 da je otrdel,
 pozlačen,
 nato pa izčrpan.
 Tako sledijo póti,
 takó pot naznanjajo
 kamni, pepel pod raztresenimi kamni.
 Knjiga
 vznika iz krika žrtvovanih cvetnih listov
 in požara preroške rože.
 Dim.
 Dim
 za tistega, ki v njem vidi le ogenj,
 za tistega, ki vsrkava le vonj
 zarje
 in smrti.
 Toda razporeditev vrhov,
 toda razporeditev ruševin
 je v poročnih radostih.«

Komentar Reba Zama:

»Vstopaš v noč
 kakor nit v šivanko,
 skozi odprtino, ki je srečna
 ali okrvavljena,
 skozi najsvetlejšo razpoko.
 In ker si hkrati nit in šivanka,
 vstopaš v noč
 kakor vase.«

Komentar Reba Elarja:

»Od besede do besede
 možna praznina,
 v daljavi,
 nepremagljiva.
 Sen je odplačilo;
 majhno, prvo
 odplačilo.

Možno je znova narisati pot v njenem lastnem spominu
 ali po njenih lastnih žilah.
 Možno je izdolbsti pot v človeških očeh.
 Otrok je mojster poti.

Sestopiti;
raztopiti se in se združiti
s padanjem,
s pozabo,
ki je padanje stvari
in bitij;
s težo,
ki je ponovno našla svojo težo,
da bi umrla.«

Yukel, koliko strani življenja, koliko strani do smrti te ločuje od sebe samega,
od knjige v ločitvi od knjige?

In Yukel spregovori:

Iščem te.
Svet, kjer te iščem, je svet brez drevja.
Nič drugega kakor ceste prazne,
ceste gole.
Svet, kjer te iščem, je svet, odprt drugim
svetovom brez imena,
svet, kjer te ni, kjer te iščem.
So le tvoji koraki,
tvoji koraki, ki jim sledim, ki jih čakam.
Sledil sem počasni poti tvojih korakov brez sence,
ne da bi vedel, kdo sem,
ne da bi vedel, kam grem.
Nekega dne boš tam.
To bo tukaj, drugje,
nekega dne, ki bo enak vsem dnevom, ko si tam.
Morda bo to jutri.
Sledil sem ti, da bi dosegel druge grenke poti,
kjer je sol lomila sol.
Noč je roka, ki ji sledi noč.
Ponoči vse poti padejo.
Bila je potrebna ta noč, ko sem te prijel za roko, ko sva bila sama.
Bila je potrebna ta noč, kakor je bila potrebna ta pot.
V svetu, kjer te iščem, si bilka in litina.
Si izgubljena kri, kjer sem se izgubil.
Toda ti si obenem, tam, kjer nič več ne bedi, pozaba v pepelu ogledala.

Komentar Reba Daberja:

»Pot, ki me znova približuje tebi, je varna, pa čeprav se izliva v oceane.«

»Kako naj vem, ali pišem v verzih ali v prozi,« je zabeležil Reb Elati, »jaz sem vendar ritem.«

In drugače: »Brez ritma bi vi vsako jutro ne mogli videti sonca.

Ne bi mogli.

Ritem je znotraj; je ritem usodnosti.

Karkoli že počnete, ne boste mogli hoditi hitreje ali počasneje.
 Ne boste mogli drugače, kakor da se gibljete v skladu s svojo krvjo, s svojim duhom, s svojim srcem.
 V soglasju.
 Ne boste znali ne prehitevati ne zamujati.
 Tega ne boste mogli.
 Ali je sploh pojmljivo, da naj bi luni sledila luna?
 Šel sem k Bogu, ker je Bog moja usoda.
 Šel sem k Božji besedi, ker je Božja beseda moja usoda.
 Šel sem k besedi,
 zato da bi postala moje dejanje.
 Šel sem
 in grem.«

Knjiga odsotnega

Prvi del

*Vse črke oblikujejo odsotnost.
 Tako je Bog otrok Svojega Imena.*

Reb Tal

2

(...)

Piše.

Piše za svojo roko, za svoje pero, da bi potešil pogled; kajti, ko bi ne pisal, kaj bi se zgodilo s njimi? Njegovo pero ne bi bilo več v rabi, zadušilo bi se v rji; njegova roka se ne bi nikjer zrcalila, v nobeni besedi, v nobeni črki; ne bi improvizirala nobene podobe iz črnila; kar zadeva njegov pogled, bi ga zatemnila stran, ki bi se zaprla nad njim, ne da bi v kateremkoli trenutku moledoval za prehod. — Edino pisava ohranja pisateljev pogled na površju.

Pisatelj ponavlja pot svojih oči. Vprašuje. Nima časa, da bi odgovarjal. Toliko vprašanj se zasuče z njegovega jezika, hoteč vzdolž njegove roke osvojiti njegovo dlan. Toliko želja pritiska njegovo pero, darujoč njegovim prstom moč, da stisnejo pero.

Kje je pot? Pot je treba zmeraj znova najti. Bel list papirja je zvrhano poln poti. Znano je, da bo treba držati smer od leve proti desni. Znano je, da bo treba dolgo hoditi in se dolgo truditi. In vselej od leve proti desni. Že vnaprej je tudi znano — vsaj včasih — da bo treba stran raztrgati, ker bo od znamenj povsem počrnela. Isto pot bo treba prepotovati desetkrat, stokrat; pot svojega nosu, svojega tilnika, svojih ust; pot svojega čela in svoje duše. In vse poti imajo svoje lastne poti. — Saj drugače sploh ne bi bile poti.

Kako je možno, da — postavljeni pred svojo začrtano pot (ali pred svoje morebitne poti) — večinoma izberemo tisto, ki nas oddaljuje od našega cilja, ki nas pelje drugam, tja, kjer nismo — morda pa smo tudi tam? — razen če nas ne vodi navdih, če nismo v stanju dovzetnosti ali milosti — toda to se zgodi redkokdaj, pravzaprav izjemoma — tisti pa, ki so obdarjeni s stanjem milosti, se tega ne zavedajo; hočem

reči, vsaj takrat ne, ko so v tem stanju. Toliko bolj velja, da v stanju milosti človek izgubi svojo pot, svojo običajno pot, zato da bi sledil bolj skrivnim, bolj skrivnostnim potem.

Vsi imamo svoje začrtane poti, in tiste najdaljše, na razgrnjenem zemljevidu naše zavesti, so pravzaprav najkrajše. Pred nedavnim je to ponovno izkusil. Nekega popoldneva se je drznil podati v puščavo, ki se razprostira proti Vzhodu, onstran meja dežel Srednjega Vzhoda, kamor so se naselili njegovi starši. Potreboval je pokrajino za svojo samoto. S svojim vozilom se je podal v različne smeri. Prodril je do konca blaženosti. Mlačna noč okoli njega je snela svoje zapestnice in ogrlice. — Najbolj fascinantna je bila rožnate barve. — Osupnila ga je s tem, kako se je nenadoma pojavljala in izginjala, razmnoževala in nastajala, tako drobna, da bi jo lahko objel. Občudoval je njeno zmoglost, da je bila ženska in žensko vsemirje, da je bila naga in oblečena v zvezde.

Veter je na trenutke diskretno pihljal in se drgnil ob senco in njegovo ležišče, se vtihotapljal, bi lahko rekli, kot ogleduh, da bi nato ponovno odpotoval. Nič ni dajalo slutiti, da bo veter ob sončnem vzhodu s tako silovitostjo napadel ta ničevi kosček zemlje, kamor se je zatekel. Čisto nič, kajti pesek se vse dotlej še ni odrekel svoji brezbriznosti.

— Morda pa se je zgodilo prav zato?

Opoldne je bil ponovno soočen z neskončnostjo, s stranjo belega papirja. Sleherna sled korakov ali steze je izginila. Pokopana. Iz notranjosti šotora, ki ga je bil postavil ob prihodu — Kako da ga ni odneslo? — je prisluškoval zapletenim improvizacijam vetra. Nenadoma ga je slišal, kako se smeje s peskom, kako pleše s peskom; kako se zabava in jezi, zabava in jezi spričo števila svojih vrtincev, dokler ni — v njegovi želji — zrastel v blaznega peščenega boga, ki za seboj vleče pošastne krilate nestvore v osvajaalni naskok na vesoljni svet.

Ta kraj je moral biti kakšnih deset kilometrov oddaljen od kraja njegovega odhoda; toda tega ni vedel. In ali je v takem primeru sploh možno govoriti o odhodu in prihodu? Povsod le pozaba, postelja, razdejana z odsotnostjo, blodeče kraljestvo v prahu.

Za človeka je rešitev tisto, kar — podobno njemu samemu — ima začetek in konec, se pravi ponovni začetek. Rešitev je voda, ki pogasi žejo, zato da bi jo ponovno priklicala; je kruh, ki poteši lakoto in jo hkrati ohranja, se pravi tisto, kar klije in vlada, dozoreva za človeka in z njim. Neskončnost in večnost sta sovražnika pulpe in skorje. Ko ne bo ničesar več, bo še vedno pesek, bo puščava, ki bo spregala nič.

V srcu tistega, ki se je prenehal gibati in gnezdit, v srcu tistega, ki zadošča samemu sebi ter kljubuje razumu in letnim časom — Ključni puščave izročajo vseh pet celin —; v srcu teh suhih, nerodovitnih prostranstev, ki so izrinila morje v enaki meri, v kakršni se je njih samih polastila počasnost — Počasnost je namreč nevarna moč, kajti nosi jo strast negibnosti, s katero jo bodo nekoč zamenjali — v srcu nespremenljivega zavračanja bivanja, kajti živeti pomeni priznati svoje omejitve; človek, ki se končno zave svoje izgube — zmage svoje izgube —, spominja na zapornika v ječi. Kaj lahko stori zoper zid, kakor da ga poruši? Kaj lahko stori zoper rešetke, kakor da jih prežaga? Toda kaj storiti zoper zid, ki je pesek? Zoper rešetke, ki so naše sence na pesku? Ko se cilj nenehno oddaljuje, to z eno besedo pomeni, da nikamor ne napredujemo.

Neskončnost seva prozornost zla. Kar nas presega, nas prezira. Kar nam uhaja, nas uničuje. Tam, kjer ptice letijo nizko, da bi se seznanile s svojo obliko, je modrina razmaknila peščene sipine in naselila se je smrt, ki so jo pozdravili prizanesljivi mejniki smrti.

In vendar ni bil v nevarnosti. Bil je le prisiljen peš jo mahniti do morja, kajti njegovo vozilo, ki mu je nevihta zasula motor, kolesa pa so se pogreznila v pesek, mu zdaj ni bilo v nikakršno pomoč.

Pripravil je načrt. Ob sončnem zahodu se bo skušal vrniti. Kaj pa dotlej? Pripekala je neznosna vročina. Odločil se je, da se bo zleknil pod šotorom. Bolela ga je glava. Ustavil naj bi se na vsaki dve uri. Smer naj bi izbral po nagonu in se držal bližnjic.

Marčni vetrovi se obnašajo kot sokoli: ko se enkrat zberejo v jato, vas podrejo na tla, potem ko so vam iztaknili oči. Predstavljal si je slepi svet, povsem prepuščen njihovi milosti. Bo ponovno našel obalo in svojo hišo?

Njegovo srce je enakomerno utripalo, kakor da je kakšen izvir izdolbel svojo strugo skoz njegove prsi. Oklenil se je svojega srca, pri skodeli njegovega izvira. Oklenil se je slehernega simbola, slehernega prostodušnega znamenja življenja. Ne srečen, kot je bil, ni dvomil, da se je oddaljil od samega sebe.

Ponovno vzpostaviti, z vso žilavostjo, izvorno ravnovesje med življenjem in smrtjo; žrtvovati tako nemu kot drugemu, nemu za drugim; biti mrtev za smrt in živ z življenjem vse do poslednjega diha, ki ni zmagoslavje smrti, ampak le zapuščanje telesa: človekovo zdravje.

Kot mladenič je nekoč že doživel boleči uk smrti. Prvič si jo je ogledal od blizu. Bil je pri njenem vzglavju. Smrt nam govori v našem jeziku. Da bi jo lahko razumeli, se spusti na našo raven ali pa nas dvigne na raven razdejanja, da bi nam lahko posodila svoj glas. Sklonjen nad posteljo svoje sestre jo je slišal govoriti, iti njenemu mladostnemu uporu naproti in ji razkrivati drugo stran stvari, ki je hkrati kraj, kjer vladajo okoliščine.

Da bi odgovoril umirajoči sestri, je — kakor ona — rabil besede, ki jih je šepetala smrt — edine besede, ki so ju zmogle združiti. — Ko so te besede umolknile, je doumel, da jo je izgubil za vekomaj.

Tako je tudi z listjem in s peskom. Dvogovor se ne more, se ne sme prekiniti. Dvogovor živih z listjem; dvogovor mrtvih s peskom.

Po malem je rahljajl prijem. Smrt je postala njegova naloga. Vstopil je v sistem, ki ohranja bivanje. Ponovno je odkril, kako natančno deluje. Kakor telo tudi duša potrebuje vzdrževanje, duša je namreč lačna kruha življenja in smrti.

Spomnil se je odgovora Reba Aarona tujemu rabiju, ki ga je prišel vprašat o svoji izobrazbi:

Kdor v sebi živi zraven svojega Boga, zraven Božjega življenja in smrti, živi v dveh sobanah, ločenih z vrati. Vstopa iz ene v drugo sobano, zato da bi ga slavil. Stopa iz prisotnosti znotraj zavesti v prisotnost znotraj odsotnosti. Mora bivati celovito, zato da bi hrepenel po tem, da bi ne bival več, se pravi, da bi bival še bolj, da bi bival v vsem, kajti Vse je odsotnost.

Umiral je za sleherni trenutek. Nazaj je pridobil svoje onstranske moči. Bil je ulomek puščave in upognjenost vetra. Osmukal je nedotaknjen list.

Toda beseda je sejalka, ki vlada. Zarja in somrak sta zapisana kakor rod. Ko je ponovno našel svojo četrt in stanovanje — neki nomad ga je bil peljal na hrbtu kamele vse do najbližje kontrolne postojanke, kjer se je nato vkrcal na vojaški tovornjak, ki je bil namenjen v mesto —, so ga nagovarjale neštete besede. Vendar se jim je trdovratno izogibal, kajti bile so še preveč navdane s prostorom, da bi lahko sanjal o tem, kako naj jih zasidra.

Verjamem v poslanstvo pisatelja. Prejema ga od besede, ki nosi v sebi svoje in njegovo trpljenje in upanje. Vprašuje besede, ki ga vprašujejo, in spremlja besede, ki ga spremljajo. Vzgib je skupen in kakor samodejen. Da bi jim služil — da bi jih uporabljal —, podeljuje globok smisel svojemu življenju, in tudi njihovemu, iz katerega njegovo izhaja.

Ta čas je predaleč in preblizu.

Jaz, Serafi odsotni, sem rojen zato, da bi pisal knjige.

(Odsoten sem zato, ker sem pripovedovalec. Le pripoved je resnična.)

Prepotoval sem svet odsotnosti.

Govoril sem v njihovem jeziku — ki je njihov plen in katerega plen so oni sami — svojim raztresenim bližnjim,

svojim bližnjim, ki me niso zmeraj obravnavali kot bližnjika.

Nosil sem težo njihovega plena.

V svojih knjigah sem izničil meje življenja in smrti.

Poslovil sem se.

(...)

Potoval sem. Naredil sem krog.

(Obkrožil sem samega sebe, ne da bi našel počitek.)

Moji rodovni bratje so me nagovorili:

»Ti nisi Žid. Ti ne hodiš v sinagogo.«

Svojim rodovnim bratom sem odgovoril:

»Jaz nosim sinagogo v svojih prsih.«

Moji rodovni bratje so me nagovorili:

»Ti nisi Žid. Ti ne moliš.«

Svojim rodovnim bratom sem odgovoril:

»Molitev je moja hrbtenica in moja kri.«

Moji rodovni bratje so me nagovorili:

»Rabiji, katerih besede navajaš, so sleparji. So sploh resnične osebnosti, so sploh kdaj zares živeli? In ti se hraniš z njihovimi brezbožnimi besedami.«

Svojim rodovnim bratom sem odgovoril:

»Rabiji, katerih besede navajam, so svetilniki mojega spomina. — Ni se mogoče spominjati drugega kakor samega sebe. — In vi dobro veste, da je cvetni list duše beseda.«

Nagovoril me je najstarejši med rodovnimi brati:

»Naše praznovanje purima* ni več praznovanje tvojega predpusta in tvojih sladkarij. Velika noč ni več obletnica tvojega postanka v puščavi in tvojega prehoda skozi morje. Jom Kipur** ni več dan tvojega posta.

In kakšen pomen sploh imajo zdaj ti dnevi, vrezani v našem koledarju?

Zatajen s strani svojih, oropan svoje dediščine, kdo si sploh ti?

Ti si Žid za druge, za nas pa prav malo.«

Najstarejšemu med rodovnimi brati sem odgovoril:

»Kar je židovskega na meni, je rana. Kakor ti, sem bil tudi jaz obrezan osmega dne po svojem rojstvu. Kakor ti, sem tudi jaz Žid po slaherni svojih ran.

Toda mar človek ne velja kot človek?»

Nagovoril me je najmodrejši med rodovnimi brati:

»Ne delati nikakršne razlike med Židom in tistim, ki to ni, mar to ne pomeni, da nisi več Žid?»

Nagovarjajoč me, so moji rodovni bratje nadaljevali:

»Bratstvo ni v tem, da se postaviš v kožo svojega soseda, temveč v hotenju, da ga — izhajajoč iz tega, kar je — narediš takega, kot mora biti, takega, kot sveta besedila terjajo, da naj bo, celo za ceno tega, da mu škodiš.«

Kriterij je namen. Najbolj domiselni nameni so tudi najbolj bratski. Nepopustljivost verujočega je podobna rezilu britve, katerega edina skrb je, da bodi ostro.

In nato so še dodali:

»Bratstvo pomeni dajati, dajati, dajati, ti pa ne moreš nikoli dati ničesar, kar nisi ti sam.«

Udrihajoč s pestjo po svojih prsih, sem pomislil:

»Jaz nisem nič.

Sem le odsekana glava.

Da človek ne velja kot človek?

In obglavljenec, vernik?»

* Purim je vesel judovski praznik.

** Jom Kipur je dan kesanja.

Uganil si, da prisojam višjo vrednost tistemu, kar je izgovorjeno, kakor tistemu, kar je zapisano; kajti v tistem, kar je zapisano, manjka moj glas, jaz pa verjamem vanj. — Slišim glas, ki je stvarnik, ne pa glasu, ki je sokrivec in torej služabnik.

Sprašuj me, ti, za katerega govorim. Iz tišine, kamor so položeni, vlečem odgovore na tvoja vprašanja. Si zadovoljen? Nisem jaz tisti, ki odgovarja, temveč stavki.

(Besede spravijo naš svet v nered, hoteč, vse po vrsti, da bi nas prepričale. Resnični človeški dvogovor, govor rok in zenic, se dogaja v molku. Nikoli ne pride do — izgovorjenega ali zapisanega — dvogovora oseb. Tako se tudi sprašujem, kakšen je delež slehernega med nami v pogovoru ali pripovedovanju. Instrumenti smo, ki sami sebe jemljemo resno. Vsaj občasno nam uspe poistovetiti se s svojimi besedami, brez dvoma zato, da bi jih — vsaj do določene mere — vzeli nase. In se zdi, da izražamo resnico; toda šele v trenutku, ko izbrišemo sami sebe, ko pretrgamo s preteklostjo in prihodnostjo, zato da bi postali preteklost in prihodnost besed: v trenutku, ko postanemo tišina svojih peterih čutov, izbrušena bakrena plošča, na kateri si medsebojno sodijo — ker se doživljajo kot sodniki — tisti, ki vrezujejo svoje črke, in tisti, ki jih gladijo, tisti, katerih pisava je lopa pred svetiščem, in tisti, katerih pisava je obdavčeno dirkališče vetra, tisti, ki ji niso ničesar zaupali, in tisti, ki so ji vse razkrili, se pravi, šele v trenutku, ko nimamo več nikakršnega obraza, si lahko drznemo razstaviti na ogled svoj lastni obraz.)

»Lepopisje je najbolj aristokratski način življenja,« je zapisal Reb Debbora.

Tisti, ki si prizadevajo, da bi lepo oblikovali svoje črke, tisti, katerih besede so tenkovestno narisane, so bitja, zvrhano polna. Spijo in se prebujajo v palačah. Drugi so trpeča bitja. Njihov svet je brezobličn, podvržen tisočerm tolmačenjem, izgovor za vsakršne preobrazbe. Pod njihovimi peresi samoglasniki spominjajo na ribje gobce, prebodene s trnki, zunaj vode; soglasniki pa na odvržene luske. Živijo na tesnem med svojimi dejanji, v svojem tintastem brlogu. Straši jih neskončnost, ki jih edina lahko reši, kakor se reši zrno peska, ki mu uspe postati zvezda.)

10

*Pred besedo in po njej je znak
in, znotraj znaka, praznina, kjer rastemo.
Tako je le znak viden, ker je rana.
Toda oko laže.*

Lahko bi bil ta človek. Delil sem njegovo ljubezen.

Yukel, pripoveduj nam o tem človeku, ki bi lahko bil ti.
— Najprej vam bom pripovedoval o laži.

Reb Jakob, ki je bil moj prvi učitelj, je verjel v moralno vrednost laži, ker — kot je rad govoril — ni pisave brez laži, pisava pa je Božja pot.

Reb Jakob je prav tako verjel v zanos, ki ga je primerjal z raztrganino, kjer so lažni vodeni obroči podobni kolobarjem, kakršne povzroči kamen, ki pade v ribnik. Rana se takoj zapre. Ti obroči, ki se razmnožujejo z naraščanjem premera, so tisti, ki pričajo — o posmeh — o razsežnosti zla.

Božja beseda je zamolčana, brž ko je izgovorjena. Obešamo se na te zvočne obroče, ki so naše navdihnjene besede.

Ustvarja jo odsotnost božanske besede.

Na začetku besede je zanos. Je nebeška razdrobitev, ki jo prestajamo. Odmev umira v enaki meri, s kakršno glas pojema. Zasepetana beseda je človeška.

Razkošje in slavnost sta jezika Princev. In sta laž ljudi. — Tako je tudi z božanjem ljubimca. — Golota in uboštvo sta Božji laži.

Pripovedoval vam bom o laži vrtnice, o ognju, ki ga vsebujejo njeni cvetni listi — Vrtnica je namreč najbolj ženska med vsemi rožami —; o številki »3«, ki jo vrtnica simbolizira. Cvetni listi, v dvojicah, nakazujejo številko »3«. Cvetni venec in steblo oblikujeta številko »9«, ki predstavlja tri krat tri dvojic cvetnih listov. Roka, ki bere vrtnico, da bi jo nesla k razvpitim ustom, ne pozna sladostrastnega potovanja številke »9«.

(Toda če, recimo, narcisa, katere senca je zrcalo, ali kraljevska anemona ali pa iberis sempervirens — vselej zelen — s cvetnimi listi, podobnimi paru metuljev, ali po drugi strani cvet, ki ga ponavadi imenujemo vrtno srebro, če torej vse te rože imajo več razlogov, da bi zahtevale to čast, zakaj potem imamo vrtnico za simbol številke »3«?)

Zato ker vrtnica najljepše laže.)

»Trikrat, enkrat na vsake tri mesece,« je govoril Reb Griša, »se otrok v maternici nameni k številu »Eden«, ki, seštet k samemu sebi — »Eden« plus njegova ženska »Ena« plus žensko-moško »Eno« — oblikuje število »Tri«, ki vodi našo usodo.

Človek, ki je obenem *bitje*, *ne-bitje* in *več-bitje*, ga uteleša še onstran smrti.

In Reb Chemtob:

»Edinstveno je trikrat slavno, kajti Edinstveno je senca, polsenca in sonce.«

In Reb Liatob:

»Prva črka muči abecedo, kajti ona trikrat predstavlja samo sebe in trikrat črke, ki se po njej ravnaajo.«

Pripovedoval vam bom o laži malih števil in o laži velikih števil, o lažeh kroga in trikotnika, ki sta prehoda in slepi ulici čarovnij.

Pripovedoval vam bom o laži ognja, ki ga plameni uporabljajo in ki nima moči, da bi dvigal, kajti njega samega dviga dim.

(»Srce verujočega je grmada,« je pisal Reb Himsa, »kjer se verujoči žrtvuje za človeško videnje Boga.«)

In Reb Loria: »Pepel, pepel, ti si kri verujočega.«)

Pripovedoval vam bom o tretjem dnevu.

Lahko bi bil ta človek. Delil sem njegove dneve.

Yukel, pripoveduj nam o tem človeku, ki je laž v Bogu.

— Pripovedoval vam bom o ceni, ki jo je plačal zato, da bi lagal, se pravi, da bi živel.

Ob uri, ko sem z vsemi svojimi močmi stremel, da bi bil ljubljen, sem se naučil ljubiti ljudi.

Tako Židje ljubijo Žide.

Naučil sem se biti človek.

Naučil sem se napihnjeno govoriti o človeku.

Tako Židje govorijo o Židih.

Nekega dne so se mi moje besede zazdele tuje in sem umolknil.

(»Zgodovina moje duše je zgodovina črk abecede, katerih oblika je naredila hojo dovzetno za moje čute, hojo skozi prostor in čas, vse do njihovega združenja v besedi, ob uri in na kraju, ki sta bila vnaprej predvidena ob mojem rojstvu.

Glede na druge nismo nikoli postavljeni na enako razdaljo od jezika; kajti mi se razvijamo drugače v tistih pokrajinah srca in duše, ki objemajo besede. Smo blizu ali daleč od resnice besede, v skladu s katero smo sledili prehodu ali pa smo ga povsem zapustili, da bi jo presenetili.

Beseda je deviška. Pomagal sem ob njenem prebujenju.

To je zgodovina moje duše, vsa strastna, zgodovina mojega iskanja besede, kjer je vsemirje cena moje misli.«

Reb Gaon)

»Nihče ne more uničiti sveče,« je rekel Reb Berre, »kajti sveča je svetloba duše.«

Reb Bor je odgovoril, da sleherno noč ugasne eno.

— Mar izkopati oči človeku, je nato odvrnil Reb Berre, pomeni oropati dušo sonca? Notranji svet je teman svet. Sleherno priznanje, sleherno dejanje je sveča, ki gori in ki med spanjem bedi na našem dnu.«

»Smrt je vezilja,« je pisal Reb Sohemi. »Njena snov je znana; vendar pa za nas hrani presenečenje barve svojih niti. Zato smo zmeraj osupli ob soočenju z njo. Tenkočutna vezenina je naša poslednja postelja.«

(»Naše besede se medsebojno ne združujejo. Tvoja roka je gluha, tvoj pogled slep.«

Reb Isel)

(..)

»Kdo,« je pisal Reb Chemtob, »me je prebudil iz mojega pradaavnega spanja, kdo se je dotaknil moje rame, kdo poljubil čelo? Kdo je položil svojo glavo na mojo ramo, vzel mojo roko v svoje roke? Kdo je uravnal svoj korak z mojim? Ah, kdo me je oddaljil od svojega ležišča, da bi me peljal k svojemu ležišču? Kdo me je torej odvrnil od moje poti?

Ženska, je tvoja moč večja od moči Boga?»

Toda Reb Josua mu je odgovoril: »Kdor je hodil po puščavi, sanja oazo. Če nam je Bog dal žejo, nam je dal tudi vodo; če nam je nakazal pot, nam je obljubil tudi počitek.«

Sara, tako so ogorčeni nad teboj, nad nama; toliko dreves je izbrisanih, toliko vode je izsušene v nama, da je najina puščava povsod,

da sva, v udrtni grla in trebuha, v udrtni oči in rok, jaz tvoja puščava in ti moja.«

(Kot puščavo imenujem mrtvo življenje, kakršnega primer je življenje zrna peska.)

(..)

Reb Nevi)

Yukel, tistega večera se je, kakor tebi, tudi meni studila lastna soba. Sem vnaprej vedel, da te bom ponovno srečal na vogalu svoje ulice? Hodil sem naravnost. Prišel si mi naproti. Ne da bi bila presenečena, sva nato hodila drug ob drugem. Enako hlepenje po svobodi naju je zbližalo — Od časa do časa je kakšen pogled izpričal, da sva še zmeraj drug zraven drugega. — Iz tvoje duše sem skušal narediti svojo, da bi se brez medlenja povzpел po lestvah tvojega trpljenja. Pripravljal sem se, da vzamem nase vezi, ki si jih izkusil; sleherna med njimi je vzdramila besedo. Vračale so mi moj obraz. — Brez svojega pisanja sem še bolj brezimen kakor rjuha v vetru, bolj prozoren kakor okenska šipa. — Da bi bil svoboden, sem potreboval obraz, ti pa si ga moral izgubiti.

»Svoboda,« je govoril Reb Aloum, »je zanosna osvojitve samega sebe znotraj reda, ki je ravno tako strog kakor vrstni red vŕsel v vodi ali ur v nizu časa.«

Svoboda, to je tudi smrt obraza.

(Če ima svoboda krila,« je učil Reb Idrash, »potem ima tudi oči, čelo in spol. Tako s slehernim vzletom, v pijanosti svojega razcveta, spremeni ozemlje, ki si ga delita svet in človek.)

In Reb Lima: »Na začetku je bila svoboda desetkrat vklesana v ploščah Postave, tŕda mi je nismo zasluŕžili, zato jih je Prerok v jezi zlomil.«

»Sleherno nasilje je kvas svobode,« je nadalje učil Reb Idrash. »Kako lahko upaš, da boš svoboden, če nisi z vso svojo krvjo vezan za svojega Boga in človeka?»

In Reb Lima: »Svoboda se prebuja po kapljah, v taki meri, kolikor se zavedamo svojih vezi, kakor se sanjalec zaveda svojih čutov; tako naša dejanja končno dobijo ime.«

Nauk, ki ga je Reb Zalé prevedel s podobo: »Verjameš, da je ptica tista, ki je svobodna. Moti se; svoboden je cvet.«

In Reb Elat z naslednjim izrekom: »Ljubi svojo vez do skrajnega bleska in svoboden boš.«

3

Na sleherno vprašanje Žid odgovori z vprašanjem.

Reb Léma

Moje ime je vprašanje in moja svoboda — v mojem nagnjenju za vprašanja.

Reb Eglal

— Upanje je vednost, pravi Reb Mendel. — Toda njegovi učenci se niso strinjali z njim.

— Treba se je le še sporazumeti o pomenu, ki ga daješ besedi »vednost«, poreče najstarejši med njimi.

— Vednost je spraševanje, odgovori Reb Mendel.

— Kaj bomo izvlekli iz teh vprašanj? Kaj bomo izvlekli iz vseh odgovorov, ki nas bodo pripravili le do tega, da si zastavimo naslednja vprašanja, saj se sleherno vprašanje lahko porodi le iz nezadostnega odgovora, pravi drugi učenec.

— Obljubo novega vprašanja, odgovori Reb Mendel.

— Ker bo prav gotovo napočil trenutek, povzame najstarejši učenec, ko se bomo morali nehati spraševati, bodisi zato, ker naše vprašanje ne bo obrodilo nikakršnega odgovora, ali pa zato, ker ne bomo več znali oblikovati vprašanj, čemu naj torej sploh začnemo?

— Vidiš, poreče Reb Mendel, na koncu razmišljanja odločilno vprašanje vselej obvisi v negotovosti.

— Spraševati, povzame drugi učenec, pomeni zastaviti pot obupa, kajti nikoli ne bomo vedeli, kaj si prizadevamo izvedeti.

— Resnično spoznanje je vsak dan vedeti, da na koncu koncev ne bomo izvedeli nič; kajti Nič je ravno tako spoznanje v primerjavi z Vsem, kakor je zrak spoznanje v primerjavi s perutnico.

— Naše upanje je perutnica obupa, kajti kako bi drugače napredovali? odgovori Reb Mendel.

— Razum, poreče tretji učenec, je bolj nevaren kot srce, ki se opira zgolj na svoje utripanje. Kdo med vsemi nami lahko zatrdi, da živi v resničnem?

— Stvarno je le upanje, naj bi živeli v resničnem. Resnica pa je praznina, odgovori Reb Mendel.

— Če je resnica, ki je v človeku, le praznina, povzame najstarejši med učenci, potem nismo nič drugega kakor zgolj nič v telesu iz mesa in kože. Torej je Bog, ki je naša resnica, ravno tako nič?

— Bog je vprašanje, odgovori Reb Mendel, vprašanje, ki nas pelje k Njemu, ki je Luč skozi nas, za nas, ki nismo nič.

Knjiga odsotnega

Tretji del

3

Nikoli ne pozabi, da si jedro razpoke.

Reb Armel

I

Dan mine, da bi me navdihnil z dušo, pravi Reb Adon, kajti smrt je na pragu. Mar ni Reb Idal zapisal: »Srce je duša mrtvih«?

— Mar tvoje besede pomenijo, poreče eden izmed učencev, da nimamo duše?

— Pripravljamo se, da bi jo imeli, odgovori Reb Adon, kot noseča ženska svojega otroka.

— Toda, povzame učenec, kdaj bomo torej uživali v svoji duši?

— Takrat, ko bomo duša, reče Reb Adon, takrat, ko se bomo rodili.

(...)

»Bog se razodeva: domišljija, ki je žrtev izgube svoje podobe.«

Reb Sachs

»Poznam te, Gospod, v enaki meri, kot si mi neznan; kajti Ti si Tisti, ki prihaja.«

Reb Lod

»Moj Bog, skrčen sem na Vas.
Izgnal sem besedo.«

Reb Pinhas

»Protislovje je želja, da bi se smrt postavila zoper življenje v tistem, kar je. Želimo biti enaki trenutku.«

Reb Sofer

»Čas zemlje je čas vprašanja, katerega jalove odgovore smo izkusili.«

Reb Diab

»Bog je spraševanje Boga.«

Reb Arwas

»Odsekana roka;
moj udarec ima pet prstov.
Pijem tvojo vsebino
in sem pijan.«

Reb Achim

»Naši sovražniki niso nikoli, vsi skupaj in naenkrat, ogorčeni na nas; ravno zato smo včasih našli zaščito pri velikodušnih narodih.

Toda katera je ta okrutna igra, ki traja že tisočletja in ki temelji na tem, da nam zmeraj znova pripravi nove postaje na naši usodni poti okoli zemlje?«

Reb Bosh

»Bolje je biti tisočkrat pomendrana trava kakor presajena roža,« je govoril Reb Risel. Reb Taba je odgovoril: »Ti nisi mrtev, učitelj, mar ni to poglavitno?«

»Od kod prihajaš, brat z belim obrazom?«

— Prihajam s tistega belega konca sveta, kjer nisem še nikoli bil.

»Od kod prihajaš, brat s temno poltjo?«

— Prihajam s tistega črnega konca sveta, kjer nisem še nikoli bil.

»Od kod prihajaš, brat z bledim obrazom in ukrivljenim hrbtom?«

— Prihajam iz neskončnega geta, v katerem sem se rodil.

»Za trenutek se usedi, brat moj; kajti jutri ob sončnem vzhodu te čaka težavna naloga.«

Reb Rishon

— Razum, poveče tretji utrac, je bolj nvergov, in mas nšor, god, kolikave je utracje. Kdo med vsemi nami lahko zatre, da živi v obsešču, in lajga.

— Stvarno je levanje, kaj bi živel v maniknem. Resnica pa je praznina, odgovoril je Reb Mendel.

— Če je resnica, ki je v človeku, le praznina, povzame najstarejši med učenci, pravi, da ni mogoče živeti v praznini, ampak v življenju, ki je poln. In če je praznina, ravno tako nič.

— Bog je spraševanje, odgovori Reb Mendel, vprašanje, ki nas pelje k Njemu, ki nas pelje nas, za nas, ki nismo nič.

Knjiga živega

Prvi del

2

Ne bi vas znal pospremiti domov, kajti moral bi vam podeliti pravico do strehe, jaz pa jo že od nekdanj terjam.

Reb Mazlia

1

— Učitelj, nekega dne de Reb Vidor Rebu Goetzu, je res, da se puščava spušča vse do duše in da nas strast, ki je prvobitno bila rastlina peščenih območij, sili, da zapustimo kraj svoje preteklosti zavoljo obljube gozda ali vrta?

— Puščava duše, odgovori Reb Goetz, je prebujanje in nebo, zavist; vendar je prav z njenega lastnega drevesa bil utrgan sad spoznanja.

— Ali voda vzgaja drevo, kakor mati vzgaja otroka?

— Voda je razlog, da živimo od svojih brezdomnih glasov.

— Beseda se razvija med nebom in zemljo, kjer je razvejana prihodnost. Mar nismo zavezani iti k besedi, kakor se korenine dvigajo k sadežem?

— Vrt so besede; puščava je pisava. V slehernem zrnu peska te preseneti znak.

— Daj nam v razmišljanje, učitelj, nauke svojih knjig, zato da bi za sleherni list, darovan drugemu listu, vzcvetela beseda, vzgojena v srcu tišine.

— Moja knjiga je tvoja, odgovori Reb Goetz.

Knjiga živega

Drugi del

I

(...)

V starosti štirinajstih let je Sara hotela postati učiteljica. Namesto da bi se med prazniki igrala z vrstniki iz razreda ali šole, je okoli sebe zbrala skupino otrok, ki jih je poučevala, kako naj uporabljajo besede — kako naj se jim pustijo osvojiti —; pripovedovala jim je zgodbe o svetlobi in senci. Poslušali so jo, kakor vse do večera poslušamo samogovore barv vsemirja.

Sara jih je sprejemala v svoji sobi. — Najraje so posedli po njeni postelji. — Ona je stala pred njimi in s kretnjami ponazarjala pripovedi o razcvetanju vrtic, jih učila poštevanke s pomočjo prstov ali pa črkovala izvire.

Otroštvo je naselbina besed, ki jih hočejo leta trdovratno izkoreniniti.

Ko se je rumena zvezda iskrila na nebu prekleth, so nosili nebo v svojih prsih.

Otroštvo je naselbina začudenih besed.

(— *Sara, Sara, kajne, da svet nastaja prav tukaj?*)

— *Ne želimo se ničemur odpovedati.*

— *Kajne, da je danes dan stvarjenja sveta?*

— *Svet je že ustvarjen.*

— *Kaj ga niso že uničili?*

— *Sara, Sara, kako nastane svet?*

— *Z besedo?*

— *S pogledom?*

— *Saj res, kako nastane svet?*

— *Od kod prihaja svet, Sara? Odgovori.*

— *Svet je vse.*

— *Je okrogel kot glava?*

— *Okrogel kot obroč, na las podoben krogu?*

— *Kaj pa gozdovi, Sara?*

— *Saj res, kaj pa šola, Sara?*

— *Ja, ja, saj res, kaj pa oceani in gorovja?)*

Ne ve več, ali ji je sledil. Upočasnila sta korak, kakor da bi se bila skupaj ovedela možne prihodnosti.

»Vaš glas,« ji je rekel, »me spominja na glas moje sestre.«

»Pozabila sem svoj glas,« je odgovorila; nato pa, ob izteku dušičega molka, ko se mu je zazdelo, kakor da bi se oba sklonila, da bi po dolgem naporu pila iz nevidnega studenca: »Ime mi je Sara.«

5

(. . .)

Nisem te iskal, Sara. Iskal sem te. Skozte se ponovno dvigam k izvoru znaka, k neizrečeni pisavi, ki jo veter skicira na pesku in na morju, k divji pisavi ptice in razposajene ribe. Bog, Gospodar vetra, Gospodar peska, Gospodar ptic in rib, je od človeka pričakoval knjigo, ki jo človek pričakuje od človeka, eno knjigo zato, da bi končno postal Bog, drugo zato, da bi končno postal človek; knjigo o sistemu elementov, o enotnosti vsemirja in Boga in človeka.

Skozte, Sara, se ponovno dvigam k jeziku noči, k prvim poskusom slepe besede, pijane videnja, brez potrpljenja, da bi se razporedila okoli svojega čutnega pomena, pijane letenja s svojimi lastnimi krili; besede, kosmate kot telo čebele, ki nanjo preži dan, ki sluti dan.

Skozte, Sara, se ponovno dvigam k čebeli in dnevu, ki ga še ni, katerega nastop pa je blizu, k vrtnici, ki je še ni, katere zemlja pa je že obveščena.

Jutri, Sara, bo zarja ukradla tvoja usta, bo ukradla tvoje nedrje, bo ukradla tvoja stegna.

Jutri bodo najine solze najini biseri in tvoji lasje najin čas.

Nisem te iskal. Iskal sem te. Osončene pokrajine v meni so terjale tvoj prihod; plodna polja so milo prosila mojo roko, da bi jih nahranil, zato da bi lahko sam prejel njihovo hrano.

Prosti zrak, radost preprostega in zdravega veselja, kjer so besede sadeži, zlogi pa veje in stebila, kjer se tišina meša s koreninami, so bili na dosegu moje roke. Zakaj pa ne? Vesolje, kjer mi ni bilo treba storiti drugega, kakor pokazati samega sebe, da bi me pozlatilo nebo, kakor da med nama ni več ne zidov ne bodečih žic, temveč prostor sreče, ki jo je treba ubrati in vrniti ljudem, ki so jo izgubili. Prigovarjal sem samemu sebi, da mi sreča pripada, ker mi je pač nujno potrebna. Ravno tako sem si prigovarjal, da morata biti ta sreča in ta radost do pičice enaki čustvom mojih bratov iz Srednje Evrope, ki so se po pobegu iz geta — iz svoje domovine, ki jih je vse držala v getu — nekega jutra ponovno znašli v srcu Vzhoda, odgovorni za ozemlje, ki sta ga dve tisočletji pozabe odrezali od zemlje. So imeli pravico, da so se tja ponovno naselili? Določeno pravico, da; pravico do prostega zraka, do prostora, katerega so bili oropani. Toda za kakšno ceno?

V meni ni bilo vse sesuto v ruševine ali sledi ruševin. Moje otroštvo je pred njim obličjem varovalo bleske svojih frnikul, nedolžnost svojega ristanca in Indijancev, onstran smrti.

Nisem te iskal, Sara. Iskal sem te v blodnjaku svoje noči, v nedrju popolne noči, kjer se je strah pred rano sčasoma razvil v rano, v zaprt prostor rane, ki ni namenjen obvezovanju brazgotine, ampak oživiljanju rane v neskončnost.

Nisem te iskal. Že dolgo sem te iskal. Na svoj rovaš sem si zapisal: da bi imeli pastirja, moramo imeti čredo, da bi pa potešili lakoto volka, moramo imeti ovce. Na ta način sva bila popolni ovci, ki so jima strigli volno; ostrižena glava in ostriženo telo, ostrižena duša.

Lahko bi me bila rešila, Sara.

Ti bi me lahko bila rešila, Sara.

Za nama je odmeval smeh, ki je ostal v stanju brstenja in slovesa, pred nama pa smeh, ki nama je kazal pot, da sem te nenadoma zagledal in začutil, kako pomagam sebi, če pomagam tebi, kajti ti si bila preveč krhka, da bi sama nosila težo svoje rumene zvezde, jaz pa sem bil preveč samotnen, da bi se odtrgal od črede.

Ti bi me lahko bila rešila, Sara, oživila moje otroštvo, dala orožje mojemu odraščanju, naredila iz mene moža.

Nisem te iskal. Iskal sem te. In nenadoma si se mi prikazala v brazdi v svet odprtih oči, teh tvojih oči, iz katerih prihaja okrogla butara prihodnosti, ki vleče preteklost iz sence, zato da bi jo pregnala in zaprla v manj samotno območje somraka, kjer se je pustila naslutiti in približati.

Nisem te iskal, Sara. Iskal sem te. Hotela si me rešiti. Izgubila sva, razumeš? Hotel sem te rešiti. Vse v tebi je pričalo, da vse še ni izgubljeno.

In sem v tebi bral, po tvoji obleki in koži, po tvojem mesu in tvoji krvi sem bral, Sara, da si bila moja s sleherno besedo najinega jezika in s sleherno brazgotino najinega rodu. Bral sem, kakor pač beremo Sveto pismo, najino zgodbo, to zgodbo, ki bi lahko bila zgolj tvoja in moja.

Tudi ko sem te ogovoril, sem vedel, da mi ne boš mogla odkloniti odgovora, kajti z enako močjo, s kakršno so moji stavki žgali moje ustnice, so odgovori na te vnaprej znane, predvidljive stavke žgali tvoje ustnice.

Hotela sva govoriti, Sara; končno govoriti po vseh teh mesecih in letih praznih besed in molka, govoriti drug z drugim, zato da bi se slišala, govoriti, da bi se razumela, govoriti, da bi se združila.

In z najinimi besedami sva hotela ponovno naseliti svet; naseliti ga s prijatelji, bratskimi bitji in stvarmi, z bratskimi odgovori: »Da, da, da.« Enoдушno sprejemanje za najine tesnobne priprošnje. »Da« za najino lakoto in za lakoto sveta; »Da« za najino žejo in za žejo sveta; »Da, da, da« povsod tam, kjer so ljudje človeku odgovarjali »Ne«; tam, kjer so svetovi našemu svetu odgovarjali »Ne«.

V imenu življenja, s svojim duhom in srcem, sva hotela sestaviti, sva hotela živeti svojo izmišljeno resnico.

(Resnica je nenehno izmišljanje, saj ugovarja sama sebi, in je resnično le tisto, kar je začasno, tisto, kar si ljudje lahko delijo. Brž ko naš pogled leže na kakšen predmet ali pokrajino; brž ko nas čustvo, ki ga izzovejo bežno opažene stvari, tesno objame, se stvari spremenijo; darovali smo jim življenje, za katerega so nas prosile, in njihova preteklost se pomeša s prvim presenečenjem; obstajajo le skozi nas in za nas; obstajajo zunaj nas za vse, kar niso one same in kar jih spreminja. Tako Bog, od samega življenja v nas, sam izgubi svojo večnost. Bog mora biti večni in živ v milijardah zaporednih Božjih življenj v življenju ljudi.)

Hotela sva živeti svojo čezmerno resnico.

Si videl rojstvo in smrt besede?

Si videl rojstvo in smrt dveh imen?

Odslej bom sam.

Beseda je kraljestvo.

Sleherna črka ima svojo kakovost, svoja ozemlja in svoj položaj. Prva črka uživa največjo moč; moč fascinacije in obsesije. Pripada ji vsemočnost.

Sara.

Yukel.

Združeni kraljestvi, nedolžni vesolji, ki ju je abeceda osvojila, nato pa uničila z rokami ljudi.

Izgubila sta svoje kraljestvo.

Jaz sem izgubil svoje kraljestvo, kakor so ga izgubili tudi moji bratje, razpršeni vsepovsod po malem, po svetu, ki je prenasičen njihove razpršenosti.

Si videl, kako je vzniknilo in poniknilo kraljestvo?

Si videl, kako je vzniknila in poniknila knjiga?

Iz francoščine prevedel

Boris A. Novak